

Robert E. Lane: „Political Science and Psychology“ (S. Koch, Psychology: A study of a Science)

New York, Mc Graw-Hill, 1963.

Ivan Šiber

Američko udruženje za psihologiju povjerilo je 1957. godine Sigmundu Kochu rad na opsežnoj studiji koja bi trebala obuhvatiti sva područja psihologije putem studija najprominentnijih autora u određenim oblastima. Kao rezultat toga rada pojavila se »Psychology: A Study of a Science« u sedam opsežnih volumena. Šesti volumen, u kojem se nalazi studija koju ovdje prikazujemo, ima podnaslov: »Istraživanja čovjeka kao društveno biće: Njihovo mjesto u psihologiji i u društvenim naukama«. U veoma raznolikim odnosima psihologije i drugih nauka (od lingvistike do ekonomije) svoje mjesto, potpuno opravdano, našlo je i razmatranje odnosa psihologije i političke znanosti. Studiju iz tog područja napisao je Robert Lane.

Odmah na početku smatram da je potrebno dati jednu načelnu primjedbu. U čitavoj ovoj ediciji težište je dato na psihologiju, ona je osnova promatranja, i svako njeno područje u principu je prikazivao psiholog, koji je zalazio u susjedna područja onoliko koliko je to potrebno da bi se razumjeli psihološki problemi i analize. Međutim prikaz odnosa političke znanosti i psihologije povjeren je Laneu, koji, koliko god imao interesa za probleme psihologije, ipak ostaje politolog. Ne mislimo time reći da on nije savjesno obavio svoj posao, i da nije na veoma prikladan način povezao ta dva područja. Ipak, velika je šteta što on nije suočen s nekim psihologom koji ima slične interese. Na taj način bi se vjerojatno izbjegle neke jednostranosti do kojih nužno dolazi kada se iz jednog područja zalazi u drugo.

Laneova studija podijeljena je u tri dijela: U prvom dijelu daje prikaz predmeta političke znanosti, u drugom vrši izbor materije iz psihologije za koji smatra da je od primarnog interesa za politologa, i u trećem dijelu daje okvir za psihopolitičko proučavanje.

Kod razmatranja predmeta i problema političke znanosti Lane izražava sumnju u mogućnost sveobuhvatne definicije, smatrajući da je politička znanost po prirodi svoje materije interdisciplinarna. Po njemu, ako psihologija i sociologija imaju poteškoća da svaka za sebe postignu funkcionalno jedinstvo, potpuno je razumljivo da politička znanost nailazi na još veće teškoće. Poteškoća najvjerojatnije proizlazi iz činjenice da je politička znanost orijentirana na problemna područja koja su definirana njenim interesima u određenim kontekstima socijalnih odnosa, prije nego njenom vlastitom sistematskom razradom. Ne ulazeći u njegovu opravdanost, takav pristup omogućava autoru da prikaže predmet političke znanosti u terminima biheviorizma, odnosno u različitim procesima, koji su dati u elementima nezavisnih, zavisnih i kriterijskih varijabli. Lane je svjestan da je

izbor pojedinih procesa unutar političke znanosti dosta proizvoljan, ali to smatra najprikladnijim načinom da se uoče oni elementi koji su od interesa za obje discipline.

U drugom dijelu studije Lane vrši određeni izbor materije iz psihologije, za koji smatra da je od interesa za politologa. Ta materija se može podijeliti u dva dijela, od kojih je prvi: problemi socijalne interakcije i utjecaja, a drugi bi bile neke značajne lične varijable ljudi koji uzimaju na bilo koji način učešća u političkim procesima. Upravo u ovom dijelu studije osjeća se da Lane nije psiholog, već da jednostavno uzima iz susjednog područja ona saznanja koja su mu potrebna kod proučavanja pojedinih procesa u svom primarnom području interesa. Socijalne interakcije i utjecaje on jednostavno raščlanjuje na pojedine elemente, kao što su: sadržaji, broj ljudi, putevi utjecaja, nivoi rukovođenja itd. Smatramo da takav pristup ne bi bio pogrešan u jednom kratkom kursu iz psihologije za studente političke znanosti, ali priroda edicije kao što je ova postavlja na autora puno veće zahtjeve u prezentiranju materijala.

Slično vrijedi i za razmatranje nekih ličnih varijabli, koje Lane dijeli na znanja, stavove i mišljenja, ideologije i lične potrebe. Ipak treba priznati autoru da je u nekim razmatranjima otišao korak dalje od običnog opisa sadržaja. Polazeći od poznatog pitanja: »Od kakve su koristi čovjeku njegova mišljenja?«, Lane daje odgovor da su individualne psihološke potrebe određene uvjerenjima, stavovima i odlukama. Da bi se psihološki faktori mogli potpuno shvatiti, mora ih se proučavati u kontekstu historijskih, institucionalnih i društvenih snaga koje djeluju, i nalaze interpretirati kauzalno. Tu se Lane poziva na Lasswella, koji, dajući formulaciju političkog uvjerenja, smatra da lični motivi pomjereni u javne objekte konstruiraju »političkog čovjeka«.

U zadnjem dijelu svoje studije Lane daje okvir za psihopolitičke analize. To je jedan teoretski pokušaj svođenja političke znanosti i psihologije u jedinstveni model, poznat iz psihologije kao S—O—R model. U okviru ovog modela Lane se odlučio za tri elementa: odluka, donosioci odluka i okolina. Odluka je odgovor (R), donosilac odluke je organizam (O), a okolina je podražaj (S). Kao što vidimo, osnovni proces u ovom modelu je proces donošenja odluke. Taj proces ne treba shvatiti previše usko, jer pod pojam odluke možemo uvrstiti sve oblike ponašanja čovjeka u društvenim situacijama, gdje on između mnogih oblika ponašanja bira, odnosno odlučuje se za jedno.

Okolinu i organizam (odnosno podražaj i čovjeka) Lane uzima kao nezavisne varijable, dok je rezultat (odluka) zavisna varijabla. Naravno, svako ponašanje povratno djeluje i na okolinu i na ličnost čovjeka, i čitav taj proces može se promatrati jedino u stalnoj dinamici i međusobnom djelovanju tih elemenata.

Lane je elemenat okoline podijelio u dva tipa, institucionalnu okolinu i opću socijalnu okolinu. Ta podjela je razumljivo umjetna, ali je prikladna za analizu političkih situacija, gdje su, većinom, donosioci odluka locirani u institucionalnim tijelima, kao što su zakonodavstvo, sud ili administracija. Takva tijela imaju određene zakone kojima se reguliraju neke vrste ponašanja. Ovdje Lane čini jednu napomenu, koja je veoma važna u analizama političkog ponašanja. Po njemu: »... nije zakon taj kojim se rukovode ljudi u svome ponašanju, već njihova percepcija zakona, a percepcija je, kao što je poznato iz brojnih radova, pod utjecajem unutarnjih vrijednosti, potrebe za konformnošću, mehanizmima želja itd.«

Pod općom socijalnom okolinom Lane se ograničio na razmatranje utjecaja malih neformalnih grupa, potpuno zanemarujući klasnu pripadnost pojedinca. Istina, on usput spominje elemente socijalnog statusa, kao što su obrazovanje, prihod, vrsta posla i slično, ali odmah napominje da istraživanja u tom pravcu nisu dala određene rezultate.

Razmatrajući donosiocje odluka, težište je dato na stavove, informiranost, vrijednosti, vještine i ličnost. Isto tako i na povratne procese, gdje donosilac odluke utječe na svoju okolinu. »Treba razmatrati takve kvalitete

svakog donosioca odluka koje dovode do vanjskih podražaja za akciju, ili koje upravljaju vanjske podražaje i institucionalni svijet na takav način da izazovu odluku.«

Kod odluka Lane težište daje na one koje su povezane sa psihološkim karakteristikama donosioca, postavljajući slijedeća pitanja: Koje psihološke dimenzije će najvjerojatnije izazvati odluku određene vrste,? i: Kako će ih one izazvati?. On smatra da su neke vrste odluka povezane s izvjesnim specifičnim kompleksima stavova, i da zahtijevaju određene kvalitete ličnosti. Međutim, u tom razmatranju previše je dato težine različitim psihanalitičkim pristupima, kao što je tumačenje zauzimanja stava prema vanjskoj politici na osnovu psihoseksualnog konflikta, ili različitih kompleksa.

I pored prikladnog načina povezivanja političke znanosti i psihologije putem proučavanja konkretnih političkih procesa, smatramo da je u interpretacijama Lane bio suviše jednostran, uzimajući iz psihologije samo one dijelove koje je mogao direktno uklopiti u svoje analize, zanemarujući ostala područja psihologije, koja su, ako ne direktno, a ono indirektno povezana s političkim fenomenima.